

Innspel frå Noregs Mållag til leselyststrategi

Noregs Mållag takkar for høvet til å kome med innspel til leselyststrategien til regjeringa. Me vil bruke høvet til å minne om at leselyststrategien også må vere eit løft for nynorsken. Språkpolitikk må vere ein sjølvstøtt del av ein vellukka leselyststrategi. Me viser her til lov om språk §1 om at det offentlege har eit særleg ansvar for å styrkje nynorsk som det minst brukte skriftspråket, og strategi for norsk fagspråk, lagt fram av regjeringa.

Kva meiner de er dei tre største utfordringane knytte til lesing og leselyst?

- 1) Tilgang til bøker har ein tydeleg samanheng med prestasjonar i lesing, og ei hovudutfordring for leselysta er tilgangen på bøker. Dette gjeld særleg bøker for barn og ungdom på nynorsk. Ein rapport [attgjeven i NRK](#) i 2021, viser at berre 6 % av titlane for barn og unge er på nynorsk. På same tid har 13 % av elevane i grunnskulen nynorsk som hovudmål. Fleire av dei største forlaga har ikkje gjeve ut nynorsktitlar for barn og unge. Det er også eit problem at dei nynorske bøkene og leseressursane som alt finst på marknaden, ikkje finst i skulebiblioteka - heller ikkje i nynorskkrinsar. Det er også mangel på nynorsk bøker og nynorske leseressursar i barnehagar i nynorskkrinsar. Det er ikkje kvaliteten på den litteraturen som blir gjeven ut, som er problemet. Det handlar om økonomiske prioriteringar, om haldningar og kunnskap.
- 2) Norsk tapar i konkurransen mot engelsk, spesielt hjå dei unge. Det er derfor vår oppfatning at ein leselyststrategi i hovudsak må dreie seg om lesing på norsk, gjerne også omsett litteratur. Ei utfordring her er at det blir gjeve ut mykje mindre omsett litteratur på nynorsk enn bokmål, særleg seriar, populærlitteratur, teikneseriar og litteratur for barn og unge. Nynorskklitteraturen er like god som litteraturen skriven på bokmål, men har vanskelegare økonomiske kår, og er ikkje like tilgjengeleg fysisk eller digitalt. Det er svært viktig at regjeringa i arbeidet med leselyst ikkje ser seg blind på leselysta isolert sett, men også hugsar på det språkpolitiske ansvaret sitt. Det krevst politiske og økonomiske verkemiddel for å gjere nynorskklitteraturen tilgjengeleg for dei som les, både for nynorskelevane og dei som skal lære nynorsk som sidemål. Ein leselyststrategi må ikkje føre til at nynorskelevane blir skikkeleg gode til å lese på bokmål og ikkje blir kjende i sitt eige språk.
- 3) Kompetanse og sjølvtilit hjå dei som skal formidle litteraturen til elevane er ei potensiell fallgruve. Det er lærarane og bibliotekarane som skal setje leselyststrategien ut i praksis. Det er dei som har hovudansvaret for formidlinga og det pedagogiske arbeidet, saman med ev. andre formidlarar. Det kan vere vanskeleg for lærarane å orientere seg i mengda bøker og tekstar som finst, og i mengda nye utgjevingar. Det er ein føresetnad for å kunne rettleie elevane til å finne rette bøker for dei. Det er viktig at dei som skal formidle litteraturen, er sjølvsikre og kompetente i det dei skal formidle, og eit godt skulebibliotek er viktig for å rettleie elevane i lesinga deira.

Kven vil vere dei tre viktigaste målgruppene for strategien ?

Det er i barnehagen og grunnskulen hovudgrunnlaget for ferdigheitene i lesing og skriving blir lagt. Derfor bør ein leselyststrategi i hovudsak vere retta mot barn og ungdom, nærmare bestemt barnehagane og grunnskulane.

- 1) Barnehagebarn blir dagleg eksponerte for språk, og dei skal bli nynorskelevar ein dag. Det er viktig at barnehagebarn i nynorskområde blir eksponerte tidleg for nynorsken

som ein del av den daglege leiken og høgtlesinga i barnehagen.

- 2) I grunnskulen er det særleg viktig med tiltak for mellomtrinnet og ungdomsskulen. Det er her konkurransen med digitale og andre aktivitetar er størst. Det er også i denne alderen lesevanar blir lagde. Det nyttar ikkje at ein har gode lesevanar som barn, dersom desse forsvinn når ein byrjar på ungdomsskulen. Ein må leggje ein strategi som følgjer elevane gjennom heile skuleløpet. Gode lesevanar for grunnskuleelevar vil påverke dei når dei byrjar på vidaregåande skule, og inn i vaksenlivet.
- 3) Det er viktig å minne både lærarar og bibliotekarar på at dei må sørge for at elevane les på nynorsk. Lærarar og bibliotekarar må hugse å tilrå og gje nynorskbøker til elevane, spesielt i nynorskkrsar. Det krev at tilgangen på nynorskbøker er god, og det er eit offentleg ansvar å sørge for det.

Kva bør dei tre viktigaste tiltaka i strategien vere?

Noregs Mållag er heilt samd med dei andre innsende innspela om at ei styrking av skulebiblioteka er det viktigaste verkemiddelet for å lukkast med ein leselyststrategi. Skulane må ha skulebibliotek, og desse må få lovfesta kvalitets- og kompetansekrav som det blir sett av pengar til at kan følgjast. Skulebiblioteka må inn i innkjøpsordninga. Noregs Mållag vil kome med tre spissa tiltak for språk og nynorsk me meiner bør kome i tillegg:

- 1) Det offentlege må sikre at den nynorske litteraturen som finst, faktisk kjem ut til folk i heile landet, men særleg nynorskkrsar. Det må vere ei ekstra nynorsksatsing til skulebiblioteka og biblioteka. Det bør vere fleire eksemplar av kvar bok, og særleg tydeleg formidling av nynorske bøker, spesielt i nynorskkrsar. Det offentlege må stimulere til at det blir gjeve ut fleire nynorskbøker for barn og unge på nynorsk, og må løyve meir pengar til å få gjeve ut fleire seriar - gjerne også omsette seriar - til nynorsk. Vi veit at mange barn og unge, skular og foreldre spør etter det. Omsett barne- og ungdomslitteratur til nynorsk må derfor inn i innkjøpsordninga.

Det må vere opning for at ein kan lese alle litterære sjangrar, sakprosa, teikneseriar eller aviser. Det må ikkje vere ein motsetnad mellom lesing på t.d. nettbrett og lesing på papir. Dei litterære opplevingane må stå i sentrum, ikkje kvar ein les dei. Det må vere tilgjengeleg noko for alle smakar og interesser, og ein må unngå stereotypiar som «gutar les ikkje» eller at «alle» likar fotballbøker eller fantasy. Det må generelt bli sett av meir pengar til bøker på nynorsk, i alle ledd av verdikjeda, både til utgjeving, formidling og innkjøp. Dette kan gjerast i samarbeid mellom kultur- og lesesentera, bibliotek, lokale mållag, skulane, forlag og forfattarar.

- 2) Det krevst ulike tiltak for å styrkje nynorsk og bokmål. Det å endre haldningane til lesing i positiv retning må innebere å endre haldningane til å lese nynorsk. Alle skal kunne lese nynorsk, og alle skal ha lyst til å lese nynorsk. I barnehagane er det viktig at ein les nynorskbøker på nynorsk, og bokmålsbøker på dialekt. Det gjeld også songar, rim og regler, som bør gjerast på nynorsk. Ein må også sikre at nynorskbarnehagane har slike ressursar og bøker på nynorsk. Det må leselyststrategien vere med å sørge for at blir ein realitet.

Leseaksjonar er viktige tiltak. Dei offentleg finansierte kampanjane gjennom Foreningen les! engasjerer mange klassar kvart einaste år, og dei gjer ein uvurderleg jobb for lesing. Men det trengst fleire slike kvalitetssikra og språkpolitisk medvitne

lesekampanjar, og vi treng fleire reine lesekampanjar på nynorsk for fleire trinn, lik Tid for ti som er ein lesekampanje på nynorsk på sjuande trinn. Kwart klassesteg bør ha ein leseaksjon eller ein intensiv leseperiode kvart år.

Når ein har lesekampanjar, må ikkje dei føre til at det blir *meir* bokmål i dei nynorske klasseromma. I Bokslukerprisen er berre to av dei ti utvalde bøkene på nynorsk i år. Det kan det vere mange grunnar til, mellom anna kan det handle om tilgangen på bøker for aldersgruppa på nynorsk. For mange bokmålselevar kan det bety at dei les to bøker meir på nynorsk enn dei elles ville gjort. For nynorskelevane betyr det at dei les åtte bøker på sidemålet sitt og berre to på sitt eige hovudmål. Det må vere eit mål i seg sjølv at alle les meir på nynorsk, men utan å gjere nynorsktilbodet til nynorskelevane dårlegare. Ein bør sikre at det alltid er ein god balanse mellom dei jamstilte språka nynorsk og bokmål. Dei kommersielle lesekampanjane og lesetiltaka til bokhandlarkjedane som får stor plass i skulen, er i praksis bokmålskampanjar, og det er svært uheldig. Dette må bibliotekarar, lærarar, litteraturformidlarar og initiativtakarar av lesekampanjar- og konkurransar vere medvitne om, og det er eit politisk ansvar å sørge for at dei blir det, gjennom kunnskap, økonomiske satsingar og haldningsskapande arbeid.

- 3) Sørge for at bibliotekarane og lærarane i nynorskkvinsar gjev folk nynorskbøker. Noregs Mållag er overtydd om at elevane i all hovudsak vil ha gode historier. Nynorsk er ikkje noko korkje elevar eller lærarar skal vere redde for. Nynorsk blir eit problem i den grad ein lagar det til eit problem, og me er kjende med at mange lærarar er "redde for" haldningane til nynorsk blant elevane. Samstundes kan også dei vaksne sine haldningar til nynorsk vere sjølv kjernen i problemet. Haldningar til nynorsk, akkurat som haldningane til lesing, kjem i stor grad frå dei vaksne og kva forventningar som blir lagde over på elevane. Dersom ein gjev elevane ei nynorskbok som er god, vil ikkje elevane tenkje særleg over kva språk ho er på. Det er viktig å formidle dette til lærarar og bibliotekarar. Det er også viktig å minne om at alle lærarar er leselærarar, og at ikkje alt ansvar for lesing berre fell på norsklæraren. Vaksne må gå fram som gode føredøme.

Har de gode døme på kva som bidreg til leselyst?

Me har alt nemnt tilgangen på bøker. For at ein skal bli glad i å lese, må det bli ein vane og ein del av kvardagen. Då treng ein å setje av tid, og ein må ha gode stader der ein kan lese. Alle klassar bør ha faste bibliotektimar i løpet av veka, slik dei har det på biblioteket på Gamlebyen skole i Oslo, som nyleg vart kåra til årets bibliotek. Der har litteratur og lesing blitt ein viktig del av skulekvardagen. Det er også viktig at klassane har faste lesetider jamleg. Det er også viktig med fellesskap og høgtlesing. Ein kan lage sosiale samkomer i regi av skulen der lesing er ein viktig, felles aktivitet. Døme på dette kan vere diktettermiddag, bokbading, litteraturløype eller lesevake. Ein kan vise fram idol og influensarar som markerer seg som lesarar og lesande førebilete, gjerne unge menn. Det er alltid stor stas å få forfattarbesøk, uansett kvar i landet ein er. Særleg kan forfattarane sjølv vere inspirerande formidlarar av nynorsklitteratur.

Andre ting

Vi vil også understreke det språkpolitiske ansvaret det offentlege har, og at nynorsk som det minst brukte skriftspråket skal styrkjast. Det er naturleg at leselyststrategien blir ei reell praktisering av dette ansvaret.